כט א מיי' פ"ו מהלכות שבת הלכה ח ופ"ז מהלכות שגגות הלכה ג:
ל ב מיי' פ"ו מהל' שבת הלכה ג ופ"ז מהלכות שגגות הלכה ג:
לא ג מיי' פ"ח מהלכות שבת הלכה ב:
לב ד סמ הלכה ד:
לג ה מיי' פ"ו מהלכות שבת הלכה ב:
לד ו מיי' פ"ח מהלכות שבת הלכה ג:
לה ז מיי' פ"ח מהלכות שבת הלכה יז:
לו ח מיי' פ"ו מהלכות שבת הלכה ד סמג לאוין סה:
לז ט מיי' פ"ח הל' ה סמג עשה טוש"ע או"ח סימן ש"מ סעיף ט:
לח י מיי' פ"ח מהלכות שבת הלי"ג סמג עשה:

מוסף תוספות

א. דקאמר הכא חייב משום זורע. תוס' הל"ש. ב. הא קס"ל. תוס' הל"ש. ג. אם בא להתרות בו משום אב. תוס' הל"ש. ד. אלא ודאי משמע דאין צריך. תוס' הל"ש. ה. בשביעית. תוס' הל"ש. ו. דאין דישה במחובר אלא בתלוש. שיטה להר"ן. ועוד דלא דמי לדיש כלל שנוטל החטים מן הקליפות. ריטב"ם. דאי הכי מאי אירייא תמרי, בוצר וגודר ומוסק ואורה לחייב נמי תרתי. מי' הר"ן, [ועי' מהר"ם]. ז. דוקא בתמרים הוא דמחייב תרתי. מי' הר"ן. ח. דממעט דגים מדכתיב בקרא בקר וצאן מה הפרט מפורש גידולי קרקע כו', זה אין לומר, דנהי דחשיבא בהמה גידולי קרקע מכל מקום. תוס' כתובות ס. ט. כיון דגמרי מסמנין בניען ממש שיהיה גדל מן הקרקע כמו סמנין. תוס' כתובות ס. י. [וכבר] דיש דישה שלא בגידולי קרקע. תוס' הל"ש להלן לה. יא. אבל לתוך הקערה דמי לסוחט זיתים ועובים דלאוכל קיימי דאסור להוציא מהם משקה הכא נמי דמעיקרא כשהם בדדין חשיב אוכל והשתא חולב לתוך הקערה למשקה. תוס' הל"ש להלן לה. יב. על גב דלא הוי מפרק ממש מיהו. תוס' הל"ש להלן לה. יג. דא"כ אמאי איצטרך למימר משום מפרק כלאחר יד הוא אפי' לא הוי מפרק כלאחר יד כיון דליכא אלא איסורא דרבנן שרי משום צערא, ולא מסתבר למימר [ד]. תוס' הל"ש להלן לה.

רב נסים גאון

ואפילו לר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, הני מילי מתקן והאי מקלקל הוא. כבר פירשנו בפרק א' עיקר דבריו של ר' יהודה. אבל [האי] מקלקל הוא, והוא ששנינו במשנה בפרק ר' אליעזר אומר האורג [קה] וכל המקלקלין פטורין.

רבינו חננאל

למה לי למיתנא מנינא [מ"ר] חסר אחת, אטו עד האידנא מי לא ידעינן מנייני. ומשני ר' יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. (ת"ש) [תנא] הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולן מלאכה אחת הן. (קס"ד) [קמ"ל] כי הגושה מלאכות הרבה מעין אינו חייב אלא חטאת אחת. שמעינן מינה שאילו השנויים במשנתנו חשובין אבות והשאר הן תולדות. וכל העושה אב ותולדתו אינו חייב אלא אחת, והעושה ב' אבות או ב' תולדות דלאו אב אחת, [חייב] שתים.

מכדי מכרב כרבי ברישא והדר כו'. לא שייך למידק הכי מהא דקתני המכבה בריפתא והדר המגביר דהכא כל סידורא דפת נקט כסדר נדד מחריסה: **משום** זורע. אין להוכיח מכאן דלריך להתרות בתולדה משום אב דהא[א] לא קאמר משום זורע אלא[ב] דאם התרה בו משום זורע אחד בריש פרק תולין (לקמן קלח.) משמע קצת דלריך להתרות בתולדה משום אב דקאמר משמע משום מאי מתרינן ביה (שיהא חייב) רבה אמר משום בורר רבי זירא אמר משום מרקד וגם זה יש לדחות דהכי פירושו[ג] משום מאי מתרינן ביה שיהא חייב רבה אמר משום בורר אבל אם התרו בו משום מרקד פטור כיון דמתרינן משום דבר שאינו דומה לו הוי סבר שהוא מלעגיג בו ופטור אבל אם התרה בו סתם אל תאמר חייב ונראה שגם ר"ח רואה לפרש כן ועוד דאיכא דבריש בצא קמא (דף ג.) קאמר ולר' אליעזר דמחייב תתולדה בסקוט אב ממאי קאי ליה אב ומאי קאי ליה תולדה ולא מצי לאכבי קאי ליה אב דלריך להתרות בתולדה [משום] אב[ד]: **זומר** וצריך[ה] לעצים חייב שתים. והא דאמר בפ' זה בורר (סנהדרין דף כו.) תו מזיוה להאוא גברא דהוה קא כסח[ו] אמר להן כהן ומיר אמרו ליה יכול לומר לעקל בית הבד אני לריך לף על גב דהכא אמר חייב משום נוטע אתם מיירי בכה"ג שאין האילן

מיתקן בכך אלא מתקלקל:

וצריך[ל] לעצים. נראה לתפילו לר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה לריכה לגופה בעינן לריך לעצים אלא מיקרי בעצים קולר אלא בעינן זה[ט] מידי דהוה לקורא על מנת לתפור ומוחק על מנת לכתוב וכדאמר רבי יוחנן לקמן בפ' חבית (דף קמה.) אחד כבשים ואחד שלקות שאחטן לגופן מותר למימיהן חייב חטאת ואמאי שרי לגופן ליהוי כמלאכה שאינה לריכה לגופה אלא טעמא לפי שאין דרך דישה בכך: **ואחת** משום מפרק. לר"י כמו שמפרק רש"י שמפרק האילן ממשמו מן הפירות שעליו[ו] אלא כמו שפירש רבינו שמואל[ז] שיש על התמרים קליפה העליונה וכשהוא מכה בתמרים מפרק את הקליפה מן התמרים והוי כמו דש שמפרק את התבואה מן השבולת:

מפרק. פירש"י דהוה תולדה דדש וקשה לר"ת דבשילהי המניע (לקמן לה.) אמר דחובל חייב משום מפרק ומי הוה תולדה דדש הא אמר לקמן[ט] גבי הפועל מזון לדרבנן אין דישה אלא בגידולי קרקע ואין לומר דדוקא מזון שהוא דג פטרי רבנן אלא הוי גידולי קרקע אבל בחובל מחייבי דבשמה חשיבא גידולי קרקע כדאמרינן בכל מערבין (עירובין דף סז:)[יא] דהא [ע"כ טעמא דרבנן משום] דילפינן להו מממונין שבשבת דאין דישה אלא בגידולי קרקע[יב] לגבי דבר הגדל ממש מן הקרקע לא חשיבא בשמה גידולי קרקע כלאמרינן בשבועה שהוכר את הפועלים (ב"מ פט.) מה דיש מיוחד שהוא גידולי קרקע ופועל חוכל בו אף כל כו' יאת החובל והמגבן כו' ודוחק לומר דברייתא דהמניע אתיא כר"י דפליג לקמן אדרבנן[יג] ונראה לר"ת דמפרק חייב משום ממחק דבשבועה ממחק את הדש ומחליקו ואין נראה לר"י דבפרק חבית (לקמן קמד:) אמרינן חולב לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה ולר"ת מה לי לתוך הקדרה מה לי לתוך הקערה ולפירוש הקונטרס ל"ק דמעיקרא כשהיה בדדין חשיב חוכל וכשחולב לתוך הקדרה (להשתא) נמי הוי חוכל ולא דמי לדש שנשתנה[יא] ונראה לפירוש הקונטרס הלכה כרבי יהודה דהאמר בפרק חע"פ (כתובות ס.) [ה] אמר רבי מרינוס גוזז חובל יונק חלב בשבת מ"ט מפרק כלאחר יד הוא ובמקום טער לא גזרו רבנן ופסיק התם רב יוסף הלכתא כרבי מרינוס ואין נראה לומר דאף[יב] לרבנן אסור מדרבנן דמיחזי כמפרק[יג] ואף על גב דלא אסירא אלא מדרבנן לא שרי אלא משום דאיכא תרתי כלאחר יד וכמקום טער: [ועי' תוס' כתובות ס. ד"ה מפרק ותוס' יבמות קיד. ד"ה וקסבר]

גמ' מניינא למה לי[ו] א"ר יוחנן[א] שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת: הזורע והחורש: מכדי מכרב כרבי ברישא ליתני חורש והדר ליתני זורע[ב] תנא בארץ ישראל קאי דזרעי ברישא והדר כרבי תנא[ג] הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולן מלאכה אחת הן מאי קמ"ל[ד] [הא קמ"ל] העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת א"ר[ה] אחא א"ר חייא בר אשי א"ר אמי[ו] זומר חייב משום נוטע והנוטע והמבריך והמרכיב חייב משום זורע משום זורע אין משום נוטע לא אימא אף משום זורע אמר[ז] רב כהנא[ח] זומר וצריך לעצים חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע א"ר יוסף האי מאן דקטל אספסתא חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע אמר אביי האי מאן דקניב סילקא חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום זורע: והחורש: תנא[ט] החורש והחופר והחורץ כולן מלאכה אחת הן אמר רב ששת[י] היתה לו גבשושית ונטלה בבית חייב משום בונה בשדה חייב משום חורש[יא] אמר רבא היתה לו גומא וטממה בבית חייב משום בונה בשדה[יב] משום חורש[יג] אמר רבי אבא[יד] החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה פטור עליה ואפילו לרבי יהודה דאמר[טו] מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה ה"מ מתקן האי מקלקל הוא: והקוצר: תנא[טז] הקוצר הבוצר[יז] והגודר והמסיק והאורה כולן מלאכה אחת אמר רב פפא האי מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי חייב שתים אחת משום תולש ואחת משום מפרק רב אשי אמר אין דרך תלישה בכך ואין דרך פריקה בכך: והמעמר: אמר[יח] רבא האי מאן דכניף מילחא ממלחתא חייב משום מעמר אביי אמר[יט] אין עימור אלא בגידולי קרקע: והדש: תנא[כ] הדש והמנפץ[כא] והמנפט כולן מלאכה אחת הן: הזורה הבורר והטוחן והמרקד: היינו זורה היינו בורר היינו מרקד אביי ורבא דאמרי תרוייהו כל מילתא דהויא במשכן אע"ג **גמ'** מניינא למה לי[ו] ליתני לאחת מלאכות הזורע והמחרש כו' ואגב מזיגת מי מרגניתא[ו] נימא: **שאם עשאן כולן**. ובא להודיעך שאם נתעלמו כל הלכות שבת ממנו[ז] חייב כמה חטאות עליו: **מכדי** כו'. מורכזין: **גמ'**. קשה היא ואין יכול לבקש גלח מריסה ומשמעינן דהא נמי מריסה היא: **כולן מלאכה אחת הן**. דזומר נמי למחוי לילנא הוא. ופקשן מינה דאי עבד ליה כולן בהדי זורע לא מיחייב אלא חדא דהעושה מלאכות הרבה רבינו משום הגמון מלאתי כן ואף זה מפרק התמרים מן המכבדות: **אין דרך תלישה ופריקה בכך**. על ידי זריקה אלא אי בידו או בכלי ותולש כלאחר יד הוא ופטור: **דבניף מלחא ממלחתא**. שאבר מלח ממערות מים דמתרגמינן מריבי ימא (יחוקאל יח) שממשיך לתוכו מים מן הים והחמה שורפתן והן נעשין מלח ותותו חריך קרי מילחתא: **משום מעמר**. שאף הוא כמאסף בשבלין הוא: **המנפץ**. פשתן בגבעולין: **והמנפט**. למר גפן בקשת כדרך המומנין. ומר גפן גידולי קרקע הוא להכי קרי ליפוט דליה תולדה דדש שמפרק גרעינין ממנו ואף קרי ליה תולדת מנפץ דלמר: **ה"ג היינו זורה כיינו בורר היינו מרקד**. היינו כמו אי ניהו. כלומר דמפליג להו תנא דמתניתין לתלת והלא כולן מלאכה אחת הן מפרים חוכל מן הפסולת:

מפרק. תולדה דדש שמפרק תבואה מפליגה לגון פורק מן המעמר דיקשקרגיי"ר בגליון"ז רבינו לוי וגם בתשובת רבינו משולם הגמון מלאתי כן ואף זה מפרק התמרים מן המכבדות: **אין דרך תלישה ופריקה בכך**. על ידי זריקה אלא אי בידו או בכלי ותולש כלאחר יד הוא ופטור: **דבניף מלחא ממלחתא**. שאבר מלח ממערות מים דמתרגמינן מריבי ימא (יחוקאל יח) שממשיך לתוכו מים מן הים והחמה שורפתן והן נעשין מלח ותותו חריך קרי מילחתא: **משום מעמר**. שאף הוא כמאסף בשבלין הוא: **המנפץ**. פשתן בגבעולין: **והמנפט**. למר גפן בקשת כדרך המומנין. ומר גפן גידולי קרקע הוא להכי קרי ליפוט דליה תולדה דדש שמפרק גרעינין ממנו ואף קרי ליה תולדת מנפץ דלמר: **ה"ג היינו זורה כיינו בורר היינו מרקד**. היינו כמו אי ניהו. כלומר דמפליג להו תנא דמתניתין לתלת והלא כולן מלאכה אחת הן מפרים חוכל מן הפסולת:

וכל דבר שהוא להנאת קרקע חייב משום חורש, כך הוא מפורש בירושלמי. וכן הא דאמר רבה הייתה לו גומא וטממה אף זה משום פני אדמתו, בבית חייב משום בונה ובשדה משום חורש. וקיי"ל בהני כולהו כרבה. (א"ר אבא החופר גומא ואין צריך). פי' גבשושית, תל של עפר שהיתה לו ונטלה בבית חייב משום בונה כו'. [אמר ר' אבא החופר גומא ואין צריך] לחפור חפירה אלא לעפר בעלמא בלבד הוא צריך, נטלת העפר אינה מלאכה, ומשום חפירה אינו חייב, שהרי לא נתכוין לחפירה. ואפילו לר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, ה"מ במתקן אבל האי דחפר מקלקל הוא בין בשדה. וכי האי מילתא אמרו בהכל חייבין בראיה [חגיגה י] שהן כהררין התלויין בשערה, מקרא מעט והלכות מרובות. ת"ר הקוצר, הבוצר, הגודר, האורה, כולן מלאכה אחת הן. פי' פיסה, צרור של אדמה. מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי. קי"ל כרב אשי דאמר אין דרך תלישה ולא דרך פריקה בכך. הא דאמר רבה מאן דכניף מילחא ממלחתא חייב משום מעמר, קי"ל כאביי דאמר אין עימור אלא בגידולי קרקע, ואינו חייב אלא כשמעמר ד' אמות ברה"ר. הדש (תנא) [הוא] המפרק הפסולת המחוברת באוכל (ומכינתן) [ומכינן] לבריירה או כברה [בזריית] או בהרקדה. המנפץ, נופץ ספרורית מן האוכל, וכן המנפט, מולל שבלים. נמצא זורה והבורר והמרקד כולן מעבירין פסולת המעורבת באוכל

ט) עי' תוס' פסחים מ"ו ע"ג ד"ה כתישה.

(ו) [נעיין סה: ב"ב יט.], ג) גי' רש"ל ד) [ל"ל בצא ע"ב כ"ש בפוגיא דלעיל נד. ד"ה במכא סימן וכו'], ה) [מ"ק ג:], ו) [קמן פפ. ע"ש, ז) ביצה ח. תגיגה י.], ח) [נעיל יב. לפ. לקמן קה: קו. קכה: ע' תוס' לקמן לד. ד"ה לח המם ותגיגה י.], ט) ג"ה והגהלד, י) [גי' הרמב"ם והרא"ש והטור וכ"מ רבה וכן מוכחת ע"ש נעיל עב: על הגליון], כ) [ל"ל המנפש פי' גלון המנפץ המוכל מן עפרורימו מיב משום בה וכן המנפש מוכל שבולים עכ"ל הערוך ערך פץ], ל) [ל"ל תמר אחת ניהו], מ) [ועי' תוס' לקמן לו: ד"ה ולר"ש ממחייב ובב"ק כ. ד"ה ולר"ש], נ) [ף עה.].

הגהות הב"ח

(ג) גמ' דקניב סילקא וכו' וג' משום נוטע ומזורע: (ב) שם בסדה חייב משום מורע: (ג) רש"י ד"ה שאם עשאן וכו' שבת ממנו כמה חטאות חייב עליו:

גליון הש"ם

תום' ד"ה וצריך וכו'. מידי דהוי אקורע ע"מ לתפור. מבואר ס"ל דלף היכא דאיכא מקלקל לריך לאוקמי דבר מ"מ פעול ופליגי לר"י דס"ל שאינו ע"מ לתפור לא מקרי מקלקל ומסוקה וכ"ג מדבריי הכ"מ פ"ג מהלכה י' מהלכות שבת. וק"ל מסוגיא דלקמן דף קה ע"ב גם מ"ש מוקפות לתפי' לר"י דמשמע דבעינן דניחא ליה בעפיה הא בעפיה ניחא ליה בעלמא אינו חייב משום מקלקל, וכל המקלקלים פטורים (ביצה ח). משום מפרק. מטותם דבר ממקום שגדל בו ולא מן הממוכר אלא מן התלוש, ותולדה דדש הוא שמפרק תבואה מקשים (כתובות ס).

רבינו חננאל (המשך)

הייחור וטומנו [נ"א: וקוברו] (לעפר) [בעפר] ומוציא ראש הייחור במקום [נ"א: למקום] רחוק. **החורש**, **החורץ**, **החופר הכל מלאכה אחת הן**. אסיקנא כל אילו משום חרישה. כל שהוא ליפות הקרקע בשדה חייב משום חורש. וכל שהן בבית להשוות חייב משום בונה, אבל להשוות קרקע השדה חייב משום חורש, כדכתיב הלא אם שוה פניה. והוא כגון המדייר, והמעדר, והמכבד שהוא משוה גומות, והמפעפע גושים, המסקל, הממלא נקעים שתחת הזיתים, העושה עוגיות לגפנים, המברה בחרשים, המצית אור בחישת הקנים ובאגם תמרים, ואמת המים המכשרת צדדים לזריעה.

זומר חייב משום נוטע. דמשום הזימור גדלי טפי (מו"ק ב:). **החופר גומא.** פוטם כגון שהוא ופס אינו לריך לב אלא לניחותי אח העפר, ופ"ה שהבנין בגוי אינו חייב משום פוטם (חגיגה י.). **פטור עליה.** דדמפרק טעמא בפ"ק דמגיגה, דכיון דאין לריך אלא לעפרה ולא לגומא אינו פוטם ולא מוכח אלא מקלקל, וכל המקלקל פטור (ביצה ח). **משום מפרק.** הטותם דבר ממקום שגדל בו ולא מן הממוכר אלא מן התלוש, ותולדה דדש הוא שמפרק תבואה מקשים (כתובות ס).